

Biblioteka

POSEBNA IZDANJA

Urednik izdanja

Aleksandar Šurbatović

Naslov originala

TESTAMENT.

ROZMOWY Z DOMINKIEM DE ROUX

Witold Gombrowicz

This publication has been supported
by the ©POLAND Translation Program

BOOK INSTITUTE

©POLAND

Copyright © 1995, Rita Gombrowicz
and Jacqueline de Roux

All rights reserved

Copyright © ovog izdanja *Dereta*

Vitold Gombrovič

Testament

Razgovori sa Dominikom de Ruom

Prevod sa poljskog

Milica Markić

1.

RODOSLOV

Da vam ispričam svoj život dovodeći ga u vezu sa svojim delom? Ne poznajem ni svoj život ni svoje delo. Svoju prošlost vučem za sobom kao maglovit kometin rep, a što se tiče dela, ni o njemu ne znam mnogo više.

Mrak i magija.

Vidite, moraću unapred da vam se izvinim što u ovoj, mada dosta površnoj ispovesti, neću moći da izbegnem jake reči, kao što je, na primer, magija. Ili mrak. Čitao sam svojevremeno memoare jednog alpiniste koji se penjao na visoku i teško osvojivu planinu. Taj opis je bio potpuno lažiran, jer je u maniru svoje sportske skromnosti napisao: „Leva noga mi se oklznula i deset sekundi sam lebdeo nad provalijom, sve dok desnom nogom nisam napipao izbočeno parče stene.” Sportska korektnost nije mu dozvoljavala da upotpuni tu rečenicu grdosijom provalije, grdosijom napora i grdosijom straha.

Utehe radi, dodaću da se u mom životu i delu drama i antidrama neraskidivo prepliću, tako da će velike reči ovde praviti balans sa malim rečima.

Najpre o mojoj porodici, značajno je reći. Potičem iz plemićke porodice koja je nekih četiristo godina imala svoje posede u Žmuđi, blizu Vilna i Kovna. Ta moja porodica bila je kudikamo bolja od prosečne poljske šljahte u pogledu imovnog stanja, nadležstva, rodbinskih veza, ali nije pripadala aristokratiji. Nisam bio grof, imao sam neke tetke grofice, ali te grofice nisu bile prvorazredne, bile su prosečne.

Godine 1863. mom dedi, Onufriju Gombroviču, ruski car konfiskuje njegova imanja Lenogir, Mingajluj i Visoki dvor, zbog toga što je navodno učestvovao u poljskom ustanku. Deda se preselio u Sandomjersku oblast (200 km južno od Varšave), i za preostali deo novca kupio mali majur. Njegov sin, a moj otac, Jan, ženi se ćerkom imućnog Ignacija Kotkovskog, vlasnika dobra Bodzehov, i kupuje imanje Malošice, gde sam se ja rodio.

Moj otac nije bio samo zemljoposjednik nego i industrijalac. Počeo je da radi kao direktor fabrike papira u Bodzehovu, koji je pripadao mom dedi Kotkovskom, a potom je zauzimao razne položaje u upravi velikih industrijskih preduzeća.

I tako smo u toj prustovskoj epohi, početkom stoleća, bili isko-renjena porodica, socijalno ne baš jasno situirani, između Litve i Kongresnog kraljevstva, između sela i industrije, između takozvane bolje i srednje sfere. To su tek prva „nešto između” stanja, koja će se kasnije razmnožiti oko mene dotle da će bezmalo postati moje prebivalište, moja prava otadžbina.

Moj otac? Prelep muškarac, rasan, krupan, ali i uljudan, tačan, savestan, sistematičan, ne baš širokih obzora, ne preterano izraženo-g senzibiliteta za umetnosti, katolik, ali umeren. A moja majka bila je živa, osetljiva, veoma maštovita, lenja, nespretna, nervozna (i to veoma), kivna, fobična, puna iluzija. (U porodici Kotkovskih bilo je dosta slučajeva duševnih bolesti; kad god sam dolazio kod babe u

selo, užasno sam se plašio: kuća velika, prizemna, bila je podeljena na dva dela, u jednom delu je živela moja baba, a u drugom njen sin, brat moje majke, neizlečivi ludak koji je noću hodao po praznim sobama pokušavajući da uguši strah čudnim glagoljanjem koje se pretvaralo u bizarno pojanje, a završavalo neljudskom drekom; po celu noć je to trajalo, udisao sam ludilo.) Ja sam umetnik na majku, a na oca sam trezven, spokojan, pribran. Ali moja majka je imala, takođe, i tu jednu odliku, veoma iritantnu, spadala je, naime, u osobe koje ne umeju sebe da vide onakvima kakve jesu. Štaviše: sebe je videla upravo naopako – i već to je samo po sebi bila provokacija.

Po prirodi je bila, što bi se reklo, lenja i trapava, a pošto je u ta prustovska vremena bilo mnoštvo posluge, francuska guvernanta bavila se decom, a njena uloga se svodila na izdavanje naloga kuvaru, sobarici ili baštovanu. Ništa joj to nije smetalo da govori: „sve je na mojim plećima”, „rad oplemenjuje”, „bašta u Malošicama moje je delo”, „srećom, dosta sam praktična”. „Volim da u slobodnim trenucima čitam Spensera, Fihteja”, izricala je najiskrenije, mada su dela tih filozofa sa donjih polica naše biblioteke sjaktale još uvek nerasećenim stranicama.

Vidite, gospodine Dominiče, ona je

<i>bila po prirodi</i>	<i>zamišljala je da je</i>
impulsivna, naivna	pribrana, kritična
himerična	disciplinovana
salonske kulture	intelektualka
anarhična	organizatorka
plašljiva	smela
lakoma	smerna
konformista	asketa, nesalomiva

Imponovalo joj je ono što nije bila. Divila se čuvenim lekarima, profesorima, velikim misliocima, i uopšte „ozbiljnim ljudima”. Njen ideal bio je tip matrone nesalomivih ideala i principa (katoličkih), privržene obavezama, posvećene porodici. I s nekakvom svetom naivnošću poistovećivala se s tim čemu se divila!

Ona me je gurnula u apsurd koji je kasnije postao jedan od najvažnijih elemenata moje umetnosti.

Mi, momci (bilo nas je trojica, moja dva brata i ja, najmlađi), rano smo otkrili tu idealnu priliku za peckanje i provociranje. Poenta je bila u poricanju, u tome da poričemo apsolutno sve što bi ona rekla, i sasvim je sigurno da smo moj brat Ježi i ja u tome bili nenadmašno uigrani. Dovoljno bi bilo da majka kaže „sija sunce”, pa da mi krajnje začuđeno odvratimo: „Kako to, pa valjda pada kiša!”

„Kakva vam je to manija da pričate koješta!”, ljutila se, ali Ježi je govorio pomirljivo: „Recimo da ne pada, ali bi mogla da pada”, a ja sam, razmislivši, dodavao: „uzmimo da ne pada, ali ako bi počelo da pada, onda bi ipak padalo.”

Taj sport uvlačenja moje majke u apsurdne diskusije bio je jedan od mojih prvih umetničkih (i dijalektičkih) posvećenja. Ona, puna dubokih i strastvenih osećanja, koja stoji na straži „svetosti”, „porodice, te osnovne ćelije društva” strogo je osuđivala razvode koji su se ko za baksuz sve više dešavali u našem okruženju. I nikakvo čudo, dakle: „Još jedan razvod u porodici!” gromko je saopštavao Ježi, još iz predsoblja, skidajući kaput. Nije odgovarala, sluteći da joj spremamo zasedu. Ja sam se odazivao iz druge sobe: „Ma šta kažeš?! Novi razvod u porodici?! Nemoguće!” „Ma da, evo baš sam sad sreo tetka Ružu, u najvećoj diskreciji mi je poverila da će se Henrikovi razvesti jer se ona zaljubila u svog frizera.” Ja: „Fino bogami!” Itd. Moja majka na kraju nije skrivala usplahirenost: „Ako je gospođa Henrikova do te mere postala cinična, više je nećemo primati u posetu!”

„Ali zbog čega”, odgovarali smo, „pa tetka Ela se već dva puta razvela i igra bridž sa trojicom svojih muževa, kaže da su savršeni kvartet. Razvodi ipak imaju dosta dobrih strana, ona kaže da je to njenoj deci obezbedilo udvostručeno roditeljstvo...”

Diskusija o razvodima godinama nije prestajala, rasla je i razvijala se sve više. Božanstvenog li apsurda! U toj školi sam naučio herojsko pregalaštvo u nonsensu, svetkovanje žestoke nebuloze, liturgijsko proslavljanje nedotupavnosti... o, formo! Zapanjujući idiotizmi moje umetnosti koji nikad neće prestati da me ushićuju, ta sposobnost uplitanja gluposti u lanac neumoljive logike – upravo ovde u velikoj meri dobijali su svoj zamajac.

*

Ali ona nije ni znala koliko je sjajan pedagog. Ništa zdravije, ništa poučnije za oblikovanje karaktera i razuma, od njenih užasnih mana. Ona je za mene bila škola vrednosti; njeno samoobmanjivanje me je kinjilo do ludila, čime sam izoštrio u sebi *qualitas*, osećaj kvaliteta, taj temelj svakog umetničkog rada. Baš to je umetnost: odabrati bolji kvalitet, odbaciti gore, utemeljiti se na najsirovijoj hijerarhiji vrednosti, na stalnom vrednovanju. Počinjao sam da shvatam šta je kriticizam, hladnoća, distanca, šta znači ne prepuštati se rđavom, udobnom, iluzijama. Bez trunke milosti, bez ljubavi, pun hladne ironije, vodio sam svoju igru s njom, godinama.

Ona me je mnogo volela.

Od nje potiče i moj kult stvarnosti. Sebe smatram za krajnjeg realistu. Jedan od vrhunskih zadataka mog pisanja je probijanje do Stvarnosti kroz Nestvarnost. Ona je bila prva himera u koju sam udario.

Moja majka je nesumnjivo bila proizvod uslova koji su, kako kažu marksisti, njeno biće definisali. I nije ni čudo što sam preko nje dosta rano osvestio najveću bruku moje porodice: naš život je bio lagodan. Posluga! Posluga! Njih je život mleo, dok su nama na tacnama prinosili đakonije, mi smo bili konzumeristi. Tetošenost „više” sfere, njeno sladokustvo, ugodnost, sibaritizam, lenjost, boli su mi oči verovatno već kad mi je bilo deset godina.

Ostala mi je u sećanju jedna slika, i kasnije mi se često vraćala: sluga u jakni, bez kape, stoji na kiši i razgovara s mojim bratom, Janušom, koji je u kaputu i pod kišobranom. Sjaj sirovih očiju, obraza, usta tog sluge pod kišom koja šiba iskosa. Lepota.

Ali možda, da nije bilo „garde”, ja se ne bih u kasnijem životnom dobu tako zaglibio u sferu nižeg. Ta garda, to su bili moji vršnjaci, sinovi konjušara, vrsta vojske koju sam predvodio. Ali oni su se bolje držali stojeći na konju, bolje su skakali, bolje su se penjali na drvo, i ja, vođa, bio sam u stvari najgori. Evo jednog sna iz tog vremena: Malošice, oni su na travnjaku ispred kuće, očekuju da se ja pojavim, a ja tumaram po kući, prilazim prozoru, krišom ih gledam, povlačim se iza zavese, prelazim iz sobe u sobu, približavam se prozorima, gledam, ali... ne mogu da izađem i budem sa njima!

Bilo je to vreme Prvog svetskog rata, front se četiri puta preko-trljao preko nas, tamo i natrag, daleka tutnjava, pa sve bliža, topovi, požari, vojska koja se povlači, vojska koja nadire, pucnjava, leševi na jezeru – a takođe i duga zadržavanja ruskih, austrijskih, nemačkih odreda – mi, momci, igrali smo se skupljanja municije, bajoneta, pojaseva i fišeklija. Trulež brutalnosti probijao se, podjarivao, mada je mene moje gospodstvo štitilo od direktnog susreta s ratom.

Da, mrzeo sam salon, krišom sam obožavao sobu za posluhu, kuhinju, štalu, nadničare i droce – kakav sam marksista bio tada – i moj rano probuđeni erotizam, natopljen ratom, nasiljem, vojničkom

pesmom i znojem, prikivao me je za ta tela koja rmbače i prljaju se. Inferiornost je zauvek postala moj ideal. Ako sam nekoga obožavao, onda je to bio rob. A nisam znao da obožavajući roba – postajem aristokrata.

Još nešto da ispričam, pa ćemo preći na dijalog. Kao što vidite, razmatrajući *à vol d'oiseau*¹ svoje detinjstvo mogu letimično da razdvojim neke prapočetke, čak da definišem teren na kojem se odigrava čitav moj život. Kult apsurdna, stvarno – nestvarno, superiornost – inferiornost, gospoda – posluga, već tada su me zaposeli. I još nešto: već tada sam vodio dvostruki život. Nikom nisam davao pristupa u tom nečem nejasnom u sebi, to svoje naposebno ni za šta na svetu nisam želeo da pustim na dnevno svetlo. I još: bio sam potpuno nesposoban za ljubav. Ljubav mi je ostala oduzeta za sva vremena, od samog praskozorja života, ali ne znam da li je to zbog toga što nisam umeo za nju da nađem formu, pravi izraz, ili je nisam u sebi ni nosio. Nije je bilo, ili sam je u sebi ugušio? A možda ju je majka u meni ubila?

A takođe treba uzeti u obzir... jer nije to tek tako da se mi mirno prisećamo prošlosti, da po njoj šetamo, razmatramo je obestrašćeno. Ne, sadašnjost je uvek agresivna, čak i na izmaku života, i taj sadašnji život što je više uobličen, iskovan, oštar, definisan, u punoći svog izraza, on uranja u prдавne taloge da bi ulovio samo ono što mu je potrebno za još bolje upotpunjavanje sadašnjeg oblika. Možda kod mene i nije toliko posredi evociranje prošlosti, koliko njeno proždiranje, ovakav kakav sam danas – više je asimilujem.

Dosta. Sad vi imate reč. Izvolite, postavljajte mi pitanja.

¹ *À vol d'oiseau* (franc.) – pravolinijski. (Sve napomene u tekstu su prevodiočeve, osim ukoliko nije drugačije naglašeno.)

SADRŽAJ

1. RODOSLOV	5
2. ZAPISI IZ DOBA SAZREVANJA	12
3. <i>IVONA</i>	23
4. <i>FERDIDURKE</i>	26
5. DIJALOG O FORMI	46
6. ARGENTINA	60
7. <i>VENČANJE I TRANS-ATLANTIK</i>	74
8. <i>DNEVNIK</i>	86
9. <i>PORNOGRAFIJA</i>	98
10. <i>KOSMOS</i>	110
11. ZAVRŠETAK	120
Dominik de Ru	
GOMBROVIČ – OPUŠTENOST I NAPETOST	133
DOBA SVEOPŠTEG ODSTUPANJA	143
Ježi Frančak	
GOMBROVIČ VERSUS GOMBROVIČ	149

Vitold Gombrovič
TESTAMENT
RAZGOVORI
SA DOMINIKOM
DE RUOM

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura
Blum

Korektura
Dijana Stojanović

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-319-1

Tiraž
1000 primeraka

Beograd, 2020.

Izdavač / Štampa / Plasman: **DERETA doo**, Vladimira Rolovića 94a,
11030 Beograd, tel./faks: 011.23.99.077; 23.99.078, **www.dereta.rs**
KNJIŽARA DERETA, Knez Mihailova 46, Beograd, tel.: 011.26.27.934, 30.33.503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.162.1:929 Гомбровић В.(047.53)

821.162.1-94

ГОМБРОВИЧ, Витолд, 1904–1969

Testament : razgovori sa Dominikom de Ruom / Witold Gombrovič ;
prevod sa poljskog Milica Markić. – 1. Deretino izd. – Beograd : Dereta,
2020 (Beograd : Dereta). – 156 str. ; 21 cm. – (Biblioteka Posebna izdanja)

Prevod dela: Testament : rozmowy z Dominikiem de Roux / Witold
Gombrowicz. – Tiraž 1.000. – Str. 149–156: Gombrovič versus
Gombrovič / Ježi Frančak. – Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-6457-319-1

1. Ру, Домиником де, 1935–1977 [особа која интервјуише]

а) Гомбровић, Витолд (1904–1969) – Интервјуи

COBISS.SR-ID 21088009